

Rad na predstavi "Sjećanje u prijevodu"

Dogan, Silvija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:946640>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KAZALIŠNU UMJETNOST

DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI,
SMJER: NEVERBALNI TEATAR

SILVIJA DOGAN

RAD NA PREDSTAVI *SJEĆANJE U PRIJEVODU*

DIPLOMSKI RAD

MENTORICA: doc. art. TAMARA KUČINOVIĆ

Osijek, 2023.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Silvija Dogan, potvrđujem da je moj diplomski rad pod naslovom Rad na predstavi „Sjećanje u prijevodu“ te pod mentorstvom doc. art. Tamare Kučinović, rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada pa tako ne krši ničija autorska prava. Također, izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad, pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku 23.10.2023.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
2. TEMA SJEĆANJA.....	5
3. ISTRAŽIVAČKI PROCES.....	8
3.1. Inspiracije.....	8
3.2. Rad na tekstu.....	10
3.3. Rad na slikama i stvaranje strukture.....	15
4. ZAKLJUČAK.....	22
5. SAŽETAK.....	24
6. SUMMARY.....	25
7. LITERATURA.....	26
8. PRILOZI.....	27

1. UVOD

Sjećanje u prijevodu diplomski je izvedbeni rad, ujedno i treći dio izvedbene trilogije na temu intimnih, osobnih sjećanja autorice projekta. Ovaj rad nastavlja se na predstave *Sjećanje u metrima* (2021.) i *Sjećanje u slikama* (2022.) te se bavi temom sjećanja kroz višesmjernu prijevode emotivnih memorija u tekst, zvuk, pjesmu, pokret i koreografiju. Rad je nastao pod mentorstvom doc. art. Tamare Kučinović i nekolicine suradnika autorskog tima s kojima surađujem od početaka rada na temi sjećanja.

Osim što se radu pristupalo sa znatiželjom rada na prijevodima i spajanjima različitih medija poput zvuka, teksta, pokreta i sl., sam naslov govori o ideji sjećanja kao o perpetuirajućem prijevodu, predaji, "pokvarenom telefonu", koji uvjetuje našu percepciju sebe i svijeta.

Kroz autorski rad unazad tri godine bavljenja temom sjećanja, počela sam preispitivati prirodu sjećanja i koliko su me na nekim mjestima obilježila kao osobu, uvukla u vrtlog dubokog uvjerenja i poimanja stvarnosti. Kroz iskustvo i rad počela sam uviđati njihovu krhkost i iluziju te sam odlučila ovdje pristupiti temi sjećanja kroz veću lakoću, odmak i igru, odnoseći se prema njima kao prema filmskom materijalu, koji mogu sagledati iz više perspektiva, montirati ga, komentirati.

2. TEMA SJEĆANJA

Tema sjećanja proizašla je iz susreta autorica koje su spojile svoje medije (plesna i vizualna umjetnost) te krenule istraživati u prostoru što se događa izvedbenom tijelu u doticaju s različitim vrstama materijala, tekstila i tekstura. Ekstrakt tog dijela istraživačkog procesa iznjedrio je komunikaciju između izvedbenog tijela, VHS-traka i prostora. VHS-trake otvarale su prostor mnogobrojnih asocijacija, u odnosu na kvalitete tog materijala (zvučnost, kretanje, transformacija formi). Krenuvši od trake kao ekstenzije tijela, početno kose, stigle smo i do teme sjećanja.

Kosa ima izuzetno snažno simboličko značenje. Već sama činjenica da izrasta ispod kože, kosu se povezivalo s našim unutrašnjim sadržajima, fantazijama, mislima i željama. Ona govori o stanju glave onoga kojem pripada, u sebi sadrži DNK, čime omogućava određivanje karakteristike vlasnika. Od davnina je, također, kosa odigrala važnu ulogu prilikom inicijacijskih procesa, a u različitim dijelovima svijeta o tome se i na različite načine promišljalo. U Kini postoji cijeli simbolizam raspletene kosa unutar obrednog ponašanja. Još i danas su znak žalosti, a nekada su bile znak pokornosti, raspletenu kosu nosili su neki besmrtnici, baš kao i sudionici taoističkih rituala. Američki Indijanci njegovali bi doživotno svoju dugu kosu i raspuštali je, najčešće, u izražavanju tuge, dok se na istoku, unutar pojedinih asketskih redova, šišala kosa, tj. brijala glava, što je simbolički predstavljalo odvajanje od predviđenog svjetovnog života i neutraliziranje karmičkih utjecaja iz prošlosti. Vrlo često kosa se smatra sjedištem duše, čak i nakon njenog razdvajanja od tijela. Ona simbolizira svojstva duše, sabirući u duhovnom smislu njezine vrline. Astrološki gledano, kosa se povezuje s planetom Saturnom koji predstavlja jedan od glavnih mehanizama za kontrolu karme. U tom kontekstu nije nimalo čudno što se tradicionalno vjeruje da se u kosi nalaze sjećanja na naše prošle živote i programi koji nas uvjetuju u ovom životu. ¹

Osim poveznice kose i sjećanja, sama tema sjećanja bila je usko povezana i uz sam materijal VHS magnetskih traka, kroz njihovu funkciju video i audio snimanja, magnetskim ispisom. Tako

---

¹ Usp. *Kosa kao diskurs*, <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A553/datastream/PDF/view>

smo ubrzo skupili stotine kazeta iz kojih smo vadili crne trake, koje su već same po sebi predstavljale pohranjena, montirana sjećanja. Transformacija forme i kretanje materijala omogućili su nam brojne asocijacije i slike, takoreći, uz fizičko tijelo u prostoru, sam materijal ponašao se kao drugo tijelo (suigrač). Primjerice, nakupina zapetljenih traka, pomoću manipulacije svjetlom kroz projektor, podsjetila je na komunikaciju među neuronima, povezanih sinapsama koje prenose kemijske informacije, što nam omogućuje memorijski kapacitet. Osim te slike, kreirali smo slike poput gnijezda, crne rupe, drva, ptice, haljine, itd., koje su se rastvarale u procesu improvizacije. Osim toga, proizašle su brojne akcije (glagoli) u odnosu izvođačice i scenografije kao suigrača te smo ih koristili u razvoju materijala i slika za predstavu *Sjećanje u metrima*.

VHS trake, kao materijal, pojavljuju se i u nastavku rada *Sjećanje u slikama*, ali ovaj put više kao lajtmotiv. Druga je izvedba bila fokusirana na izvor sjećanja kroz fotografije i slike, što je opet bilo povezano sa sjećanjem na predstavu iz prošlosti, *Raskrivanja*, u kojoj sam kao izvođačica koristila svoju fotografiju iz djetinjstva te gradila priču oko nje. S obzirom da je izvedba *Sjećanje u slikama* bila rađena za određeni galerijski prostor, koji opisuje čistoća i minimalizam, htjela sam da takav prostor i ostane. Kako je postojala želja za novim kreacijama na istu temu sjećanja, svidjelo mi se izmještanje prostora iz kazališta te stvaranje neke potpuno drugačije atmosfere. S fotografijama i slikama, kao izvorom inspiracije, bilo mi je nešto jednostavnije kroz istraživački proces jer sam krenula iz jasnih osjećaja i odnosa spram fotografija i sjećanja, koja ona evociraju. Predstava završava slikom skakanja na trampolinu, obavijenom gvaljom VHS-traka, što je za mene simbolički označavalo skok u crnu rupu i (ne)poznati prostor unutrašnjosti. Osim toga, označilo mi je to i nastavak istraživanja zemlje čudesa kroz novu predstavu i putovanje u sebe pa nije čudno da je to bila prva slika koju sam podijelila s mentoricom u početnoj fazi razmišljanja o novom radu.

Istovremeno, postoji i moja intuitivna fascinacija sjećanjem, čega i kako se sjećamo? Rijetko je to išta drugo no osjećaj, esencijalan i sirovo pripadajući svakom biću. Ostatak tog tkiva kolaž su priča, imaginacija, perspektiva i tuđih osjećaja, koji se usmenom predajom ugrađuju u naš sustav vrijednosti i emotivno pamćenje. S obzirom da smo skloni konstruktima ometati osjećaj

za stvarnost i repetirati poznato, produbljivati uvjetovano, možemo li se unutar te beskonačne petlje ponovno izmisliti, zaboraviti, podsjetiti, otvoriti prostore novih perspektiva, transformirati, osloboditi? Među bilijunima naših stanica postoje pohranjena sjećanja, duboka i daleka, koja možda možemo dotaknuti ili osjetiti povremeno, van logične, vidljive stvarnosti jer se zasnivaju na osjećaju. To su, ujedno, bile i misli vodilje za novonastalu predstavu *Sjećanje u prijevodu*.

Unutar istraživačkog procesa tijekom tri godine bavljenja temom sjećanja dio autorskog tima odlučio se podvrgnuti i procesu hipnoze, najviše vođeni znatiželjom. Htjeli smo vidjeti postoji li mogućnost otvaranja novih prostora sjećanja, što nismo nužno namjeravali koristiti kao materijal u izvedbama. Zanimljivo iskustvo regresije, pojavnosti različitih ličnosti, priča, htijenja i reakcija u datom trenutku, otvorilo je još više nepoznanica kako mozak zapravo funkcionira i omekšalo granicu među snovima, hipnotičkim sadržajem i različitim vrstama sjećanja. Zapravo je prazno od inherentne stvarnosti ono što pamtimo kao istinu, tako da smo se unutar tog procesa subjektivne montaže odlučili igrati s topivosti, upitnosti i istinitosti sjećanja.

3. ISTRAŽIVAČKI PROCES

3.1. Inspiracije

Istraživački proces krenuo je s puno pitanja upućenih na traženje specifične teme unutar teme sjećanja i načina na koje bi se njoj pristupilo. S obzirom da se ulazilo u osobni prostor mene kao osobe i izvođačice, uzela sam vrijeme za stvaranje kreativne mape, koju sam punila raznim sadržajima, poput pjesama, fotografija, poezije, knjiga, inspirativnih umjetnika, filmova i svega ostalog što je rezoniralo mom unutrašnjem svijetu. Sukus raznih sadržaja bio je interes prema zvuku, glasu, pjesmi, tekstu, jeziku i stvaranju slika. Krenula sam s čitanjem Milene Marković i njenog romana *Deca* jer je pisan kao poezija, kao dobar scenarij za autobiografski film koji ti, čitajući, rastvara slike kroz jednostavan, surov i direktan jezik. Istraživala sam i poeziju Katalin Ladik *Raspjevane žeravice* koja svoju puninu dobiva tek u izvedbenom kontekstu jer naglasak je na zvučnosti riječi i glasovnoj interpretaciji, koja ulazi u prostore tih riječi, iza njihovog sadržaja. Naime, autorica je poznata po istraživanju jezika vokalnom i vizualnom ekspresijom, gestama i pokretom unutar medija performansa, eksperimentalnih zvučnih kompozicija i ostalih multimedijalnih formi.

Baš kako i Cicely Berry kaže: „Glavna je svrha govorenja poezije, osim postići slobodan glas, u tome da proširuje senzibilitet za riječi, ritmove i značenja koja dopiru do vas kroz zvuk, značenja koje ne moraju uvijek nužno biti objašnjena i koja idu dublje od našeg svjesnog logičnog pamćenja.”²

Tu je i neizostavna Meredith Monk čiji me kazališni, filmski i vokalni rad već godinama inspirira, osim njenog specifičnog rada s glasom i stvaranja magičnih svjetova kroz zvučne kompozicije, blisko mi je njeno promišljanje filma kao kazališta i obrnuto. U filmu "Book of days" autorica promišlja, prevodi i kreira kazališnu atmosferu u filmski kontekst, dok su joj predstave često

---

² Berry, Cicely "Glumac i glas", 1997., str. 185.

nalik filmskim fragmentima i slikama, nalik snu. Unutar kazališnog i izvedbenog svijeta meni su inspirativne i autorice, izvođačice novije generacije poput Jule Flierl, Irene Tomažin, Erne Omarsdottir, Alme Söderberg koje razvijaju svoja umjetnička istraživanja fizičkog aspekta jezika te granice među plesom, glumom i eksperimentalnim radom s glasom.

Istraživala sam rad Nigela Charnocka i njegove kompanije fizičkog teatra *DV8 Company* čija esencija, također, počiva na specifičnom povezivanju teksta i tijela, a isječak njegove predstave *Resurrection* pokazala sam mentorici kao predložak nečeg što bih voljela isprobati u prostoru, kroz svoje tijelo i svoju priču.

3.2. Rad na tekstu

S obzirom da me zanimalo rad na tekstu, koji nije predložak ili cjelina tuđeg zapisa, posvetila sam se pisanju i traženju svog glasa u toj priči. Vratila sam se svojim tekstovima i metodi asocijativnog pisanja, s čijom sam se tehnikom upoznala na radionici kod umjetnice Angele Rawlings. Asocijativno pisanje kontinuirano je pisanje bez pauza i cenzure, oslobođeno pravila, gramatike i formata, s ciljem oslobađanja uma koji dopušta protočnost svemu što želi biti izraženo. Zanimljivo je dnevnički pratiti kontinuitet takve prakse jer sam, osim širenja kapaciteta za protočniji izraz, uočavala podsvjesne struje te kako podsvjesni mehanizam kolažira i slaže varijacije na temu svega proživljenog, uhvaćenog u osjetila. Činilo mi se to kao organski način dolaska do onog što je unutra. Osim toga, manifestacija takvog slobodnog izraza mi je, osim podcrtavanja nekih ponavljajućih lajtmotiva, donijela svijest da je takav jezik bliži jeziku sjećanja od linearno logičkog jezika.

Kroz proces rada s mentoricom tražile smo teme koje imaju potrebu komuniciranja i osobnog izraza unutar krovne teme sjećanja te smo pokrenule istraživanje na temu srama i oslobađanja od istog. Unutar početnog procesa ispisala sam listu osobnih priča i sjećanja o sramu i užicima, ne s ciljem da uprizzorimo ijednu napisanu priču, već kako bismo pronašle specifične i ponavljajuće ključeve za temu.

S tom postavljenom intencijom krenule smo u improvizaciju u prostoru, početno otvarajući svijet senzacija kroz okus, tijelo i prostor. Aktivaciju okusa i sjećanje užitka potencirala je igra hranom te se kroz improvizaciju s grožđem otvorio potencijal za scenu koja se razvila primarno u specifičnu priču iz sjećanja na djetinjstvo. Nastala iz osobnog momenta, hodajući ukруг, priču sam prenijela kroz organski i živ izraz u tijelu i tekstu. Naknadno je izazov bio prevesti taj moment u pisani konstrukt, iz kojeg je priča ponovo trebala zaživjeti u mom tijelu i glasu, svaki sadašnji trenutak. S obzirom da se u svojoj izvedbenoj praksi rijetko susrećem s tekstom na ovakav način, uz podršku mentorice otkrivala sam razvijanje priče kroz nevidljivu dinamičku liniju, koja živi kroz tijelo i glas, s jasnim punktovima unutar te prisutne imaginacije, kao poveznicom između sebe i publike.

Kako sam već ranije donijela predložak predstave *Resurrection* Nigela Charnocka kao inspiraciju za istraživanje takvog odnosa spram teksta i tijela, krenula sam u pisanje nove priče

koja me čak inicijalno nije zanimala u sadržaju, već kao poligon za pokušaj spajanja tijela i teksta. Ono što mi je zanimljivo bilo u tom načinu pričanja priče kod spomenutog umjetnika, osim lakoće izvedbene igre, bila je dvostruka pažnja na tekst i tijelo koji egzistiraju kao jedno. Osim što riječi pričaju jednu priču u obliku informacija, tijelo simultano, kroz koreografirane geste, priča sočan ostatak u obliku njegovih osobnih komentara, stava i osjećaja spram mentalne informacije.

U dijalogu s mentoricom, kroz temu sjećanja na slobodno izražavanje, napisala sam priču koju smo iz linearne narativne strukture krojile i filtrirale u nanizanu formu jednostavnih informativnih rečenica. Svaka rečenica ili misao tražila je svoju gestu da ju upotpuni u osobnom značenju te se tako polako počela stvarati struktura priče, utjelovljena kroz koreografirane geste i rečenice. Zabavni dio, nakon usvojenog teksta i gesti, za mene je bila igra i improvizacija s elementima priče. Struktura priče temeljila se na spomenutim elementima s nekoliko izlaza u igrani dio ispričanog.

Fragment priče:

Divlja sam,

Na mahove,

Mjestimice,

Petkom,

I onda upoznam nekog,

I onda upoznam nekog tko to zalijeva i hrani

Skupa, par, jedno,

Nisam sama,

Putujemo kroz drugo vrijeme i prostor,

Intenzivno i nevino

I onda on ode, ona ode, ona ode,

I ja se zatvorim, otvorim, zatvorim...

Svaka izgovorena rečenica imala je popratnu gestikulaciju i pokret, koji nisu mimoski podcrtavali informaciju, već ju upotpunjavali osobnim stavom, komentarom i značenjem. Na taj smo način kreirale čitavu koreografiju tijela i teksta, igrajući se dinamikom i repeticijom u iznošenju priče. Sama priča funkcionirala je unutar strukturirane improvizacije kao mozaički vokabular, unutar kojeg kombiniram zadane elemente.

Strukturalno, priča je bila osmišljena kao nastavak priče koju pokušavam ispričati publici na mikrofon, neuspješno u narativu, dekonstruirajući tekst do rezanja riječi, mucanja, šumova, repeticije, ubrzanja i slično, s intencijom prikaza što sram radi emotivno izloženom tijelu i glasu.

Iz jedne pokretne slike, nastale u glavi, mene koja hodam s predimenzioniranom maramicom kroz scenu, nastala je, kroz improvizaciju, još jedna priča iz djetinjstva koju sam napisala u nostalgičnom i sretnom tonu. Objašnjenje za sliku s predimenzioniranom maramicom jest sjećanje na more životnih suza, čijoj sam pratećoj akciji u glasu i tijelu dodala kontrapunkt sretno priče iz djetinjstva. Takav način pričanja priče unio je humor paradoksalne situacije između akcije i priče.

Nakon dva tjedna rada s mentoricom rad na tekstu nastavila sam istraživati sama i unutar autorskog tima. Vratila sam se početnim impulsima i interesima koje sam raspisivala kad sam tek maštala stvaranje nove predstave. Čitajući tada o raznim parametrima jezika, zainteresirala me prozodija ili muzikalitet jezika. To je onaj ekspresivan aspekt jezika koji se razlikuje od njegove literarnosti i bavi se akustičnim i ritmičkim dijelom jezika. To je metafizička domena jezika u kojoj se ono implicitno, prešutno, neobjašnjivo i suptilno komunicira van svijeta riječi. „Stvoriti metafiziku artikuliranog jezika znači koristiti se njime da bi se izrazilo ono što taj jezik obično ne izražava, to znači koristiti se njime na nov, izuzetan i neuobičajen način, to znači pružiti mu mogućnost fizičkog potresa, razdijeliti ga i aktivno poslati u prostor, tumačiti intonacije na sasvim konkretan način, dati im moć da nešto realno predstavljaju, to znači

okrenuti se protiv jezika i njegovih utilitarnih, moglo bi se reći hranjivih izvora, protiv njegova porijekla progonjene zvijeri, to znači promatrati jezik kao čaroliju." ³

U tom duhu krenula sam s improvizacijama istraživanja zvukova, šumova, melodije i dekonstrukcije riječi, što me u spoju s tijelom i prostorom vodilo u klaunovski pristup izvedbi i razmišljanju o podtekstu, intenciji, gestama i psihološkom prostoru igre. Istraživala sam izraz kroz glas koji, kao i sjećanje, percipiram kao beskonačnu petlju sastavljenu od različitih niti, a jezik je jedna od njih. U svojim radovima često sam tražila izričaj glasa onkraj jezika kao alata komunikacije, tražeći i istražujući njegove emotivne, psihološke i fizičke aspekte, neovisno o samom značenju. Fascinirana sam promatranjem glasa kako prolazi ili penetrira, rastvara se pa čak i oblikuje tijelo. Ali da, jezik je vrlo živ i prekrasan oblik komunikacije, razmišljanja, osjećanja, primanja i bivanja u svijetu. Možemo ga nazvati tokom koji ima vlastiti ritam, melodiju, intonaciju, a samim time utječe i na naš glas. Primjerice, kad govorim na jeziku koji nije moj materinski, osjećam se kao da nemam prošlost ili podsvjesno sjećanje na to od čega je moje tijelo sastavljeno, bez da sam zaista svjesna kakvo tijelo jezik može izgraditi.

Također su me inspirirali dramatičari apsurdna i njihovo korištenje jezika te sam počela zapisivati paradoksalne, a ustaljene sintagme u svakodnevnom govoru i u konačnici napisala nekolicinu priča koje su počivale na kontradiktornosti i apsurdnu. Naišla sam na izazov u pletenju tkiva takve vrste priča, iako mi je intencija za njihovo stvaranje bila jasna. S jedne strane odlučila sam se za takav pristup jeziku jer je, za mene, bio u točnijoj korelaciji s temom. S druge sam strane donijela odluku da uopće ne želim ulaziti u ispovjedni kod, tj. da ne želim ispričati ijednu konkretnu priču iz osobnih sjećanja, što mi se razjasnilo tek kroz čitavo putovanje rada s tekstom u prostoru.

---

³ Artaud, Antonin: Pozorište i njegov dvojnik, 1971., str. 63.

Na već postojeće slike spajala sam razne zvukove, ispresijecane rečenice iz osobnih zapisa te uvidjela kompleksnost stvaranja i pletenja takvih priča, koje su iziskivale svoje vrijeme. U konačnici odlučila sam se za nekoliko rečenica koje će se repetirati ili pojaviti u necjelovitom obliku: *Puno sam bolje kad se krećem*

Unazad i ukруг,

igrajući se s emocionalnom intonacijom, fizičkom akcijom, šapatom, tišinom, prekidima, ponavljanjem, zvukom i ostalim živim mesom i duhom komunikacije u odnosu na prostor i publiku.

Artaudovi tekstovi govore o vizualnoj i plastičnoj materijalizaciji riječi, o korištenju riječi u konkretnom i prostornom smislu, o potrebi da se pristupi značenju riječi prema freudovskom tumačenju mehanizma i funkcije riječi u snu.

„Riječ se koristi, između ostalog, zbog svojih intonacija, zbog svojih mogućnosti razvijanja u prostoru i disocijativnog, vibracijskog djelovanja na čula, a ne isključivo zbog svog konkretnog značenja. Sposobnost je riječi da stvaraju muziku prema tome kako su izgovorene, čak suprotno od svog smisla. Taj jezik, stvoren za čula, treba nastojati da ih "zadovolji", što mu ne smeta da kasnije razvije na svim mogućim planovima i pravcima svoje intelektualne posljedice. To, istovremeno, pruža mogućnost da se poezija jezika zamijeni poezijom prostora koja će se razviti upravo u području koje ne pripada isključivo riječima."⁴

---

4 Jacques Derrida: Pisanje i razlika, 2007., str. 256.

3.3. Rad na slikama i stvaranje strukture

Slike su se stvarale simultano već za vrijeme maštanja o predstavi, tako je i prva slika nastala iz emotivne memorije. Misleći, primarno, o sjećanju u ovoj fazi, ne kroz događaj ili priču već kroz osjećaj ili sjećanje na osjećaj, rasvijetlila se tema tradicije tuge kroz povijest ponavljanja, predaka i predaje. Slika mene s predimenzioniranom maramicom nadovezala se u mašti te tražila prostor igre. Velika bijela tkanina poslužila je u manifestaciji slike, a kroz odnos sa zvukom i tijelom u prostoru otvorila i prostor igre. Organski su se rađale i druge slike kroz improvizacijske odgovore na pitanja: što još može biti bijela tkanina u odnosu na izvođačko tijelo?

Unutar istraživačkog procesa s mentoricom rastvorile smo materijal tkanine kao suigrača kroz dvije različite scene koje su bile upotpunjene tekstem i fizičkom akcijom. Kako smo u toj fazi istraživale prostore srama, njegovih reperkusija i oslobađanja od njih kroz tijelo i tekst, tako su se u prostoru rađale slike s groždem, perjem, klavirom, mikrofonom, koje su u suodnosu sa mnom tek stvarale žive slike. One su dramaturški bile protkane i povezane različitim načinima pričanja osobnih priča, a kako sam kroz vrijeme odustala od potrebe za izrazom takvog sadržaja unutar teme, tako sam i napustila te slike i strukturu.

Vratila sam se početnoj ideji filmske trake, otkud je i krenuo cijeli razvoj izvedbene cjeline na temu sjećanja te sam ovoj izvedbi pristupila kroz koncept filma. Repetitivno hodanje i trčanje unazad i naprijed postao je okvir predstave, konceptualno igrajući se s relativizacijom i preispitivanjem vremena i prostora, sadašnjosti i prošlosti u koju se mogu vratiti i prisjetiti. Ali tamo ionako više nikog i ničeg nema. Osim mog odgovora, tj. odgovornosti za sebe u sadašnjem trenutku. Tad mi je postalo jasno da se i moj odnos spram sjećanja promijenio unutar nekoliko godina bavljenja istom temom. Od potrebe da repetiram utabane priče kroz njihov sadržaj, tj. emotivni naboj, kao što bih to radila u osobnom životnom prostoru te prevađala kroz umjetnički izraz i u svojim radovima, pojavila se potreba za odmakom. Odmak od misaone i emotivne uvjetovanosti, koje su dio naslijeđa, *pars pro toto* iskustva. Nisu me

zanimale afirmacije, negacije, ponovno proživljavanje ili bježanje od unutrašnjeg osobnog zapisa, već moj trenutni odnos i odgovor spram njih. Taj se odmak počeo događati u trenutku uvođenja humora, igre, komentara i direktnog kontakta s publikom. Osim kretanja ukруг, unutar kojeg su izlazile različite slike, kretanja, stanja i komentari, komunicirani s publikom ovdje i sada, na temu beskonačnog vrtloga unazad, repetitivnu formu razbijali su izlazi u tri slike. Od svih elemenata kroz igru i proces odabrala sam jedan rekvizit, veliku bijelu tkaninu s kojom sam transformirala slike u prostoru. Intencija je bila osvrnuti se na sjećanja kroz dva plana, emotivnu i misaonu beskonačnu petlju.

Zvuk i glazba osobno su mi najdirektniji ulazi u osobni, emotivni prostor pa tako i prostor sjećanja, a glas, za mene, najintimniji je nositelj raskrivanja. Ono čega se sjećam osjećaji su i senzacije koje aktiviraju osjećaj, poneke slike i specifičnih detalja u slici, sve ostalo je osobna književnost iz jednog kuta, koja me prestala fascinirati. Prva slika koja je izašla iz scene trčanja unazad i kopanja po sjećanjima bila je posjeta emotivnom sjećanju tuge, koja je publici bila najavljena kao tradicijska pjesma, poznata mi iz davnina. Pristupila sam toj slici podsjećajući se svih zvukova plača, igrajući se kompozicijom zvuka, uz podršku glazbene pratnje i bijele tkanine, koja je tad postala predimenzionirana maramica. Zadržala sam repetitivno kretanje u formi kruga i odlučila se poigrati emotivnim sjećanjem, transformirajući ga u zvučnu kompoziciju. Za mene kao autoricu i izvođačicu značilo je to ulazak u stanje tijela i glasa vezano uz temu, s jasnim odmakom od specifičnog događaja ili uzroka, kroz lakoću i humor ulaza i izlaza iz te situacije. Rad na glasu za tu scenu proizašao je iz niza improvizacije, prvotno, kontakta s emotivnim stanjima i stadijima tuge te kasnije transformirajući to u poligon za zvučnu kompoziciju.

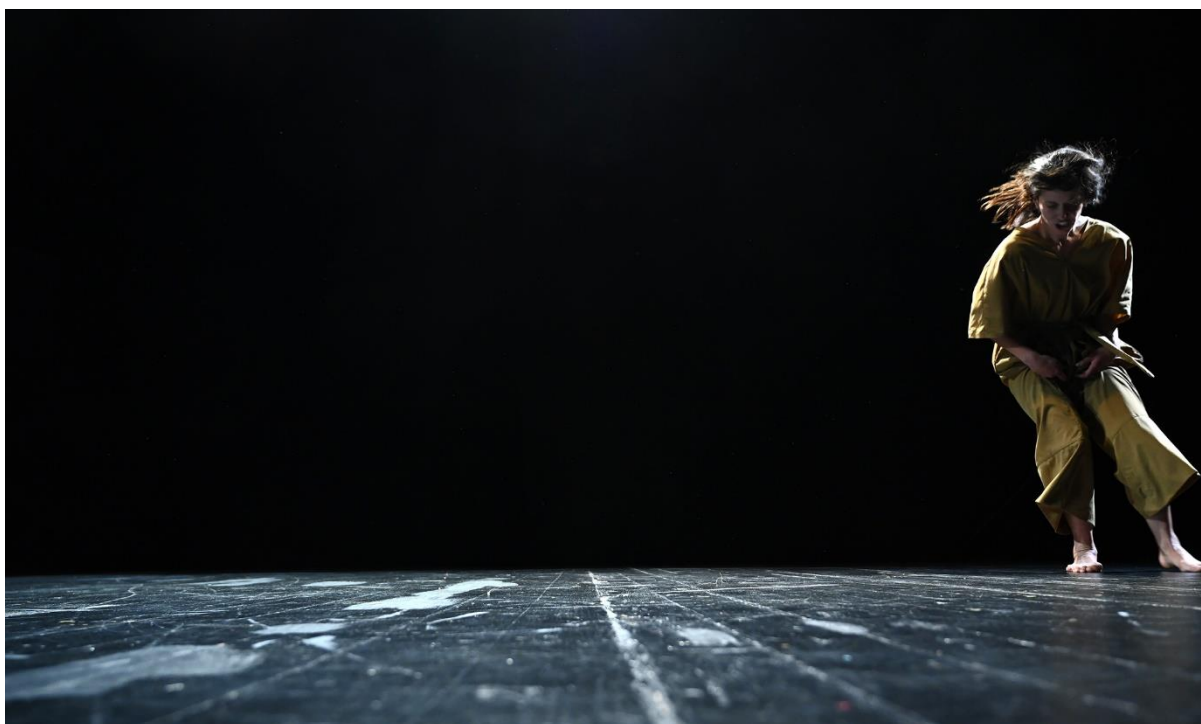
Inspirirala sam se nekim vježbama i jednostavnim mislima Cicely Berry: „Rabite radni materijal kako biste povezali cijeli mehanizam i otkrili raspon i snagu koju imate. Dok radite, pokušajte se osloboditi svih unaprijed stvorenih zaključaka o tome kako bi to trebalo zvučati, jer to je pogrešna sigurnost. Krenite ni od čega i počnite slušati mogućnosti u svojem glasu i u tekstu kojim se služite. To bi trebalo biti fizičko i mentalno oslobađanje vas samih, tako da ste spremni trenutačno i da možete sami sebe iznenaditi jer svaki je trenutak drugačiji. To je kao hod po

žici: neki dijelovi idu dobro, a neki će razočarati, ali to nije bitno. Bitno je da ste ono što se čuje doista vi. Cilj je lakoća kojom slobodno dopuštate da vaša misao i osjećaji izađu van."⁵

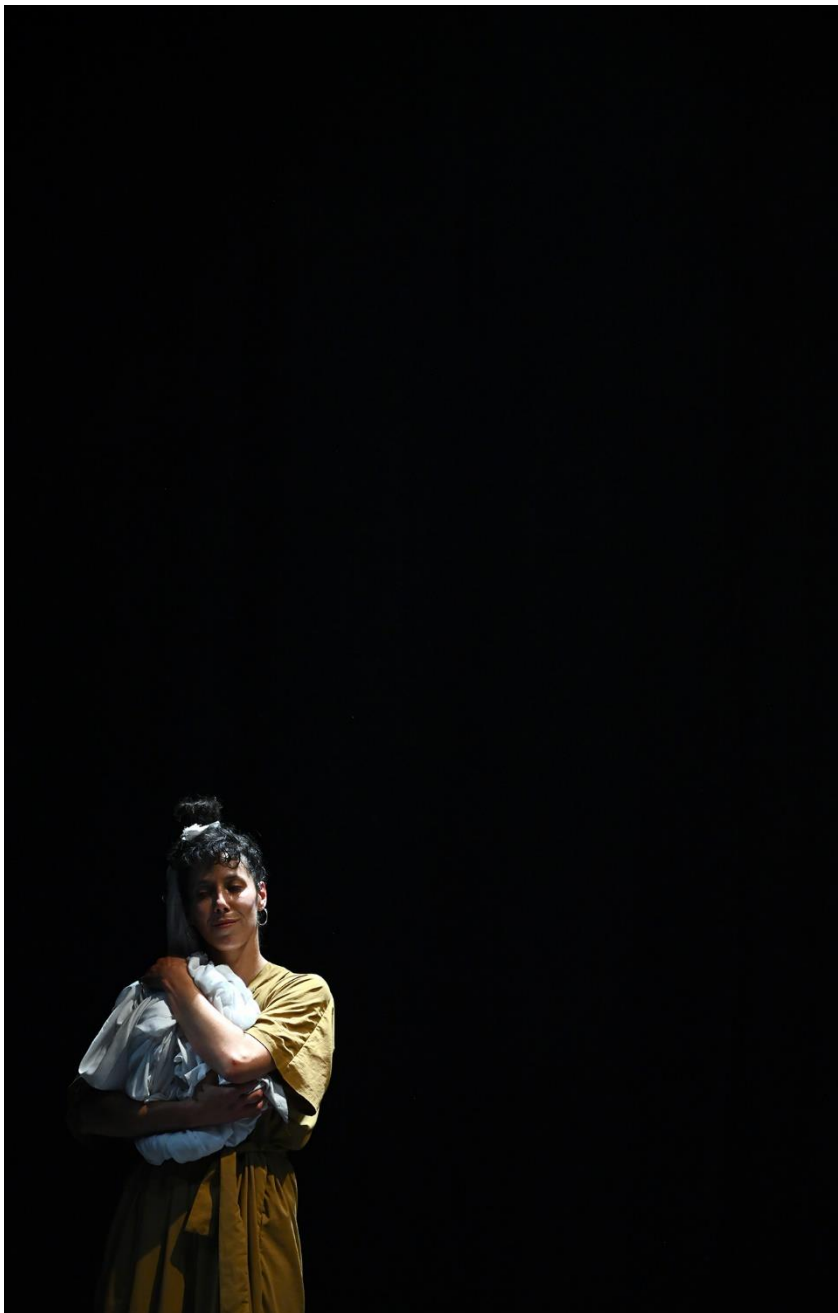
⁵ Cicely Berry: *Glumac i glas*, 1997., str. 184.

Nakon te slike vratila sam se simboličkoj utrci unazad, u vrtlog sjećanja, čiju sam igru kretanja i teksta dijelila kroz direktnu komunikaciju s publikom. Iz perpetuum kretanja prešla sam u novu sliku, posvećenu sjećanju na mentalne beskonačne petlje, najavljenju pod nazivom: *Poema o ljubavi*. Jedini tekst koji sam koristila unutar fizičke akcije bila je ponavljajuća nedovršena rečenica: *Samo kad se sjetim...*, koju sam završavala fizičkom akcijom, glasom i gestom koristeći ovaj put bijelu tkaninu kao povijest misli ili kao mijelinsku ovojnicu koja omata živčano vlakno te je odgovorna za prijenos informacija u mozgu. Pristupila sam namatanju tkanine na glavu s kvalitetom pažnje, trajanja, ritualnosti, ali i humora kao odgovora na ozbiljnost i dramatičnost misaonog potencijala. On se manifestirao kroz razvoj scene u kojoj velika namotana glava ruši težinu mog tijela i nastavlja u igru balansa glave i tijela sve dok se omotač misli ne rasplete.

Posljednja slika nadovezuje se odmah na prethodnu, s najavom još jedne pjesme, nakon čega je uslijedila nježna uspavanka između mene i bijele tkanine koju sam tretirala kao dijete, kao nježan i krhki dio sebe, kao školjku iz koje čujem eho sjećanja i polažem na pod, prije nego se okrenem nekoliko puta oko sebe, posjetim još jednom sva mjesta koja sam prošla i stanem u prisutnost tu i sada s publikom.

Fotografije: Nina Đurđević

Struktura predstave proizašla je iz koncepta sjećanja kao filmske trake unutar kojeg sam, procesom subjektivne montaže, fragmentirala tri slike, unutar kojih tematiziram svoj odnos spram emotivnih i mentalnih zapisa na toj traci te dolazak u pomirenje kroz prihvaćanje cjelovitosti iskustva. Strukturu je popratio muzičar Roko Margeta koji je puštao i ritmizirao repetitivne zvukove kretanja filmskih traka dok sam ja trčala ukруг i unazad, a ostatak predstave popratio je minimalnim zvukovima koji su jenjavali kako se približavala zadnja scena, u kojoj se čuje samo moj glas i tišina.

4. ZAKLJUČAK

*"Ljudska nazočnost kreativan je i buran sakrament, vidljiv znak nevidljive milosti. Nigdje drugdje ne nailazimo na toliko intiman i zastrašujući pristup misteriju."*⁶ Aldous Huxley

Autorski rad *Sjećanje u prijevodu* imalo je bogat i zanimljiv proces stvaranja, prepun pitanja, istraživanja, igre, učenja i transformacije. Nastao je nakon dvije godine programa Neverbalnog teatra i pregršt svjetova koji su se putem otvarali za mene kao izvođačicu i osobu. Također, nastao je unutar tri godine bavljenja temom sjećanja, oslanjajući se na prethodne radove *Sjećanje u metrima* i *Sjećanje u slikama*.

S obzirom da sam odlučila završiti trilogiju na temu osobnih sjećanja, ne glumim sebe ni druge, već izlažem sebe s potrebom i nužnosti izraza i komunikacije. No, koja je to potreba? Imala sam veliki izazov u artikulaciji i nalaženju istinske potrebe pa onda i teme kojom se želim baviti unutar predstave. Prvotno je krenulo od teme srama i oslobađanja te se putem stvorio čitav materijal u radu s mentoricom koji je, ispada, neka druga predstava. Cijeli proces iznjedrio je materijala za nekoliko predstava, a ono na čemu sam ja najzahvalnija jest učenje koje sam dobila unutar tog eksperimenta i igranja. Izvođački sam definitivno izlazila iz svojih zona komfora i habitusa te isprobavajući razne glumačke i klaunovske alate, rad s tekстом, pjesmom, pokretom, prijevodima i spajanjem medija, narasla kao izvođačica. Kao autorica imala sam što učiti za daljnje procese rada, od važnosti samostalnog istraživačkog procesa, čiji kraj mora nositi jasnu i artikuliranu temu i način pristupa istoj, do važnosti autorskog tima i jasne podjele uloga, tj. jasnoće mojih potreba spram svakog pojedinca u timu.

Ovaj rad nastao je uz podršku mentorstva Tamare Kučinović i uz podršku autorskog tima: Mije Zalukar, Stelle Leboš, Lucije Barišić, Hrvoja Perca, Hrvoja Nikšića i Roka Margete koji su sa mnom u suradnji posljednjih tri godine na mojim autorskim radovima, na temu sjećanja. To je svakako bilo previše glasova u različitim prostorima jedne kreacije, tako da sam zadovoljna što sam na kraju čula svoj glas i u zadnjoj fazi došla do jasnoće što i kako želim. Tema oslobađanja zapravo nije bila tema, nego moja unutarnja intencija kao izvođačice na sceni, koja ne želi o njoj pričati ili ju demonstrirati. Isto kao što u završnom radu o osobnim sjećanjima nisam htjela

---

⁶ Aldous Huxley: "U prilog duhu", 2014., str. 95.

ispričati ništa osobno, a opet podijeliti nešto duboko svoje i intimno. Htjela sam pričati o svom trenutnom odnosu spram sjećanja, čiju esenciju i pomirenje unutar sebe vidim jedino kroz cjelovitost da čak i unutar bujanja neutaživih emocionalnih i mentalnih nemira mogu pronaći kvalitetu lakoće, odmaka i humora. Stvorenu i završnu strukturu predstave vidim kao poligon koji ima širine i prostora za rast u svakom smislu, kako dramaturškom, režijskom, tako i u izvedbenom. Na samoj izvedbi uživala sam u igri, prisutnosti i kontaktu s publikom, što mi je najvrjednije iskustvo na kraju ovog putovanja.

Oslobođeno tijelo i glas vibrira i zrači kad vjerujem u sebe i u ono što radim, kad si dopustim uzeti prostor i vrijeme te dijeliti igru s publikom, kad dam prisutnosti povjerenje koje zaslužuje.

5. SAŽETAK

Predstava *Sjećanje u prijevodu* autorska je i diplomatska predstava Silvije Dogan, studentice druge godine diplomskog studija Kazališne umjetnosti, smjera Neverbalnog teatra na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku. Autorska predstava treći je nastavak na temu sjećanja, unutar koje sam se bavila svojim trenutnim odnosom spram osobnih sjećanja, kroz glas, tekst i pokret. U ovom sam radu nastojala obrazložiti izbor teme, inspiracije, cjelokupan istraživački proces i stvaranje strukture.

Ključne riječi: sjećanje, prijevodi, tekst, glas, pokret, film

6. SUMMARY

The performance *Memory in translation* is author project and graduation play, performed and staged by Silvija Dogan, student of second year at master program Non-verbal Theatre at Theatre Department, Academy of Arts and Culture in Osijek. Author performance is a third performance in a row, based on a topic of memories, in which author wanted to share her existing attitude and relationship towards personal memories, through voice, text and movement. Throughout this written paper, idea was to present the choice for topic, inspiration, complete process of research and structure creation of the performance.

Key words: Memory, translations, text, voice, movement, film

7. LITERATURA

Aldous Huxley: U prilog duhu, izabrani eseji, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2014.

Antonin Artaud: Pozorište i njegov dvojnik, Izdavačko preduzeće Prosveta, Beograd, 1971.

Cicely Berry: Glumac i glas, Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa, Zagreb, 1997.

Jacques Derrida: Pisanje i razlika, BTC Šahinpašić, Zagreb, 2007.

Jerzy Grotowski: O kazalištu i glumi, tekstovi iz 1965.-1969., Srednja Europa, Zagreb, 2020.

Samuel Avital: Le Centre du Silence Mime Workbook, Lotus Light Publications, Wisconsin, 1982.

Tadashi Suzuki: Culture is the body, Theatre Communication Group, New York, 2015.

Internet:

<https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A553/datastream/PDF/view>, (pristupljeno 19.10.2023.)

8. PRILOZI

Programska knjižica festivala *Sounded Bodies*, 2023.

Sounded
international
performance
festival **bodies**

6.10. petak

17:00 – 21:00 / Mala dvorana Pogona Jedinstvo - Trnjanska struga 34

-**GLAS KAO TIJELO** : **Lucija Barišić** (HR), radionica

7.10. subota

11:00 - 18:00 / Mala dvorana Pogona Jedinstvo - Trnjanska struga 34

-**GLAS KAO TIJELO** : **Lucija Barišić** (HR), radionica

8.10. nedjelja

17:00 – 20:00 / Velika dvorana Pogona Jedinstvo - Trnjanska struga 34

-**INTUITIVNO-VOKALNO KOMPONIRANJE** : **Dora Fodor** (HR) , radionica

21:00 / Velika dvorana Pogona Jedinstvo - Trnjanska struga 34

-**BEATING** : **Dora Fodor** (HR), audiovizualni performans

9.10. ponedjeljak

20:00 / Kazalište KNAP - Ivanićgradska ul. 41A

-**SJEĆANJE U PRIJEVODU** : **Silvija Dogan** (HR), plesna predstava

10.10. utorak

20:00 / Zagrebački plesni centar - Ilica 10

-**NEUSPJEH** (La consagración de nadie) : **Micaela Fariña** i **Gonzalo Quintana** (ARG), predstava

WWW.THISISADOMINOPROJECT.ORG

Sounded
international
performance
festival **bodies**

6.10.-10.10.2023.

SILVIJA DOGAN (HR)

SJEĆANJE U

PRIJEVODU

DIPLOMSKA PREDSTAVA

KAZALIŠTE KNAP

9.10. U 20:00

 This is a Domino project.

9.10. ponedjeljak u 20:00

Sjećanje u prijevodu - diplomatska predstava

Silvija Dogan (HR)

Kazalište KNAP - Ivaničgradska ul. 41A

Sjećanje u prijevodu je diplomatska predstava Silvije Dogan na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku u okviru Diplomskog sveučilišnog studija Neverbalnog teatra. Predstava je treći dio trilogije o sjećanju, nastavno na predstave Sjećanje u metrima (2021.) i Sjećanje u slikama (2022.), koja se bavi temom oslobađanja od sjećanja, kroz višesmjernje prijevode raznih alata, poput jezika, tijela, zvuka i slike. Sjećanje kao proces subjektivne montaže služio je za inspiraciju materijala, koreografiranje tijela, prostora i ritma te ulazak u prostore između. Prostore osjećanja i podsjećanja.

Čega i kako se sjećamo? Rijetko je to išta drugo no osjećaj, esencijalan i sirovo pripadajući svakom biću. Ostatak tog tkiva su kolaž priča, imaginacija, perspektiva i tuđih osjećaja, koji se usmenom predajom ugrađuju u naš sustav vrijednosti i emotivno pamćenje. S obzirom da smo skloni konstruktima ometati osjećaj za stvarnost i repetirati poznato, produbljavati uvjetovano, možemo li se unutar te beskonačne petlje ponovno izmisliti, zaboraviti, podsjetiti, otvoriti prostore novih perspektiva, transformirati, osloboditi?

Silvija Dogan izvedbena je umjetnica u polju pokreta, glasa, performansa te vizualne umjetnosti i fotografije. Svoje profesionalno obrazovanje stječe diljem Europe, sudjelujući na mnogim međunarodnim programima i radionicama. Iskustvo u radu s glasom stekla je u radu s Irenom Tomažin, Ang Gey Pin, Anne-Marie Blink, Jorge Parenteom, Alessiom Castellaccijem, Angelom Rawlings, Jule Flierl i ostalima. Svoj prvi autorski rad iznosi kroz tijelo i glas s Majom Rivić u performansu Valna blizina.

AUTORICA I IZVOĐAČICA: Silvija Dogan | **MENTORICA:** Tamara Kužinović, doc. art. | **GLAZBA:** Roko Margeta | **KOSTIMOGRFIJA:** Morana Yukov | **PRODUKCIJA:** UPUH i Domino | **PARTNER:** Kazalište KNAP

**Sounded
bodies**
international
performance
festival

IMPRESSUM:

Umjetnički direktor festivala: Bruno Isaković

Direktor udruge Domino: Zvonimir Dobrović

Producentice: Marta Banić, Matea Antunović

Asistentica produkcije: Sara Gurdulić

Tehnički voditelj: Ivan Pavin i Roko Šikić

Voditeljica financija: Blanka Duduković

Projekt su financijski podržali Gradski ured za kulturu i civilno društvo, **Ministarstvo za kulturu i medije Republike Hrvatske** i **Zaklada Kultura nova**.

D This is a Domino project.

